

Část druhá

NEZNÁMÁ CESTA: POROZUMĚJME SVÉMU STRACHU A POSTAVME SE MU

Věci si můžete pořizovat pořád dokola, jsou nahraditelné. Když se vám rozbije auto, můžete ho nahradit jiným, úplně stejným modelem. Ale člověka nahradit nemůžete – když vám zemře žena, zemře navždy. Můžete se znovu oženit, ale vaši první ženu žádná jiná nenahradí – v dobrém, ani ve zlém – žádná jiná nemůže být stejná jako ta první.

1. Hledání věčnosti

Myslíme si, že jsme jedineční, že jsme samostatné jednotky. Ale to není pravda. Ani na okamžik nejsme oddělení od okolí; navzdory tomu, čemu věříte, jste součástí celku. Ale tato vaše víra vám může přivodit noční můry; přímo je vytváří. Myslet si, že „já jsem izolovaný“, znamená vytvářet strach.

Když jste oddělení od jsoucná, nikdy se nezbavíte strachu, protože ten celek je tak obrovský a vy jste tak malíci, titěrní, atomičtí a neustále musíte s tím celkem bojovat, aby vás nepohltil. Musíte se mít neustále na pozoru, být pořád ve střehu, abyste se neutopili v oceánu. Musíte se bránit mnoha zdmi. Za vši tou námahou není nic jiného než strach. Když se cítíte sami, ne jako součást celku, neustále si uvědomujete, jak po vás smrt natahuje své pařáty; smrt, která zničí vaši jedinečnost.

A tohle je vlastně smrt – jsoucno vyžaduje jednu svoji část zpět. A vy se bojíte, že přijde smrt a zemřete. Jak dosáhnout toho, abych žil déle? Jak dosáhnout nesmrtelnosti? Lidé už to zkoušeli všelijakými způsoby.

Jedním způsobem je mít děti; proto ta neustálá potřeba mít děti. Kořeny této touhy nemají co dělat se samotnými dětmi, ale se smrtí. Víte, že ať děláte, co děláte, nikdy nemůžete vyhrát; nebudete tu navždy. Víte to, protože miliony lidí před vámi prohrály a ještě nikdo tento boj nevyhrál. Ale přesto stále doufáte. Takže co zbývá? Nejjednodušší a nejstarší způsob na světě: mít děti. Nebudete tu, ale kousek z vás tu přece zůstane, malá část, pár buněk, tu bude dál žít. Způsob, jak se zprostředkovaně stát nesmrtelným.

Věda ale neustále hledá rafinovanější způsoby, jak to provést – vaše dítě vám může být podobné, ale také vám vůbec podobné být nemusí. Může se vám trochu podobat, ale nikdy není zaručené, že bude vypadat přesně jako vy. A tak vědci přišli na způsob, jak vás duplikovat. Uchovají několik vašich buněk a až zemřete, vyrobí z nich váš duplikát. Bude vypadat přesně jako vy; ani dvojčata si nejsou tak podobná. Kdybyste potkali takto vědecky vytvořený duplikát sama sebe, byli byste překvapeni, jak moc je vám podobný.

Prý by bylo bezpečnější, aby si každý ještě zaživa nechal vyrobit takový duplikát – hluboce ho zmrazí a bude připraven pro případ, že by se vám něco stalo. Kdybyste se zabili při autonehodě, hned budete nahrazeni duplikátem. Vaše žena na to nikdy nepřijde; vaše děti si nikdy nevšimnou, že jejich táta je jen imitace, protože vaše náhrada bude vypadat přesně jako vy.

Lidé se snaží dosáhnout nesmrtelnosti i jinými, umělečtějšími způsoby. Píší knihy, malují obrazy a skládají skvělé symfonie; odejdete, ale vaše hudba tu zůstane. Odejdete, ale v knize zůstane váš podpis, odejdete, ale socha, kterou jste vytvořili, bude stát dál. Lidem vás to připomene – budete dál žít v jejich vzpomínkách. Nebudete už chodit

mezi živými, ale budete stále ve vzpomínkách ostatních lidí. Je to lepší než nic. Stát se slavným, zanechat za sebou stopy v historických záznamech. Budou to sice jen poznámky pod čarou, ale lepší než nic.

Člověk se odedávna snažil přijít na to, jak se stát nesmrtelným. Strach ze smrti je tak silný, že vás pronásleduje celý život.

Ale v okamžiku, kdy se přestanete cítit osamělí a oddělení od zbytku světa, přestanete se bát.

Proto říkám, že odevzdání se vypadá velice paradoxně. Pokud zemřete dobrovolně, vlastně nemůžete zemřít, protože jsoucno nikdy nezemře; jen jeho části se mění jedna za druhou. Když se stanete součástí celku, budete žít navždy; dostanete se za hranici zrodu a smrti. To je nirvána, osvícení, *móksa*, království nebeské – stav nesmrtelnosti. Ale cena, kterou za to musíte zaplatit, je velice děsivá. Nejprve musí zemřít vaše individualita.

To je význam odevzdání se: zemře vaše individualita, zemře vaše ego. Nemáte se vůbec čeho bát, protože vy nejste vydělení; to je jen všeobecná víra. V podstatě to znamená, že zemře toto vaše přesvědčení, nikoliv vy sami. Je to jen představa, jen myšlenka. Je to, jako byste v noci viděli provaz a mysleli jste si, že je to had; hrozně se polekáte, roztřesete se a zpotíte a utečete. Ale kolem půjde někdo, kdo řekne: „Nebojte se, šel jsem tudy za světla a vím jistě, že je to jen provaz. Jestli mi nevěříte, pojd'te se mnou, ukážu vám, že je to jen provaz.“

Tohle dělali buddhové celé věky: „*Ihi passiko, pojd' se mnou, pojd' a podívej se!*“ Vezmou provaz do ruky a ukáží vám, že je to opravdu jen provaz, had tam nikdy ani nebyl. Všechn strach zmizí a vy se tomu zasmějete. Zasmějete se tomu, jací jste byli blázni. Utíkali jste před něčím, co tam vůbec ani nebylo! Ale ať už to tam bylo, nebo ne, ten pot byl skutečný. Strach, třes, zrychlený tep a zvýšený tlak, to všechno bylo skutečné.

Nezapomeňte, že nereálné věci mohou spustit reálnou akci. Když si budete myslet, že je to, co se vám děje, skutečné, opravdu tomu tak bude – i když jen z vašeho pohledu. Je to sice snová realita, ale může ovlivnit vaše chování, dokonce celý váš život.

Ego neexistuje. Jakmile budete trochu pozorní, bdělí a při vědomí, zjistíte, že žádné ego nemůžete najít. Jako s tím provazem, který jste mylně považovali za hada – toho hada tam vůbec nenajdete.

Smrt neexistuje, smrt není skutečná.

Vy sami ji vytváříte. Tím, že se oddělujete od celku.

Odevzdat se znamená zahodit pocit oddělení. Smrt automaticky zmizí, už vás nebude trápit strach a úplně se změní váš postoj k životu. Každý okamžik bude křišťálově čistý – bude se třípytit potěšením, radostí a blahem. Každý takový okamžik pak bude nekonečný. Život bude jedna báseň. Žít okamžikem, bez ega, to je poezie. Život bez ega má svůj nenucený půvab, je to jako nechat se unášet tóny skvostné hudby; život bez ega je skutečný život. Takovému životu já říkám poezie – život člověka, jenž se poddal jsoucnu.

Pamatujte – znovu to opakuji – poddat se jsoucnu znamená vzdávat se něčeho skutečného. Zbavíte se prostě falešných představ, zbavíte se iluze, odhodíte *Máju*. Vzdáte se něčeho, co jste ani nikdy neměli. Když se vzdáte toho, co nemáte, dojdete k tomu, co skutečně máte.

Je to skutečně velká úleva uvědomit si, že: „Jsem doma, vždycky jsem byl a vždycky budu.“ Když víte, že „nejsem osamělý cizinec, nejsem samotář, mám své kořeny“ a „patřím k jsoucnu a jsoucno patří ke mně“ – všechno se uklidní, zbavíte se strachu a stresu. Odevzdejte se poklidu.

Slovo odevzdání se je dost zavádějící, máte z něj pocit, jako byste se něčeho museli vzdát. Ničeho se nevzdáváte, naopak, probouzíte se. Osvobozujete se od něčeho, co vám vnutila společnost.

Ego je potřeba; ve společnosti plní jisté funkce. I člověk, který se odevzdá jsoucnu, bude nadále používat slovo „Já“ – ale teď už jen z pouhé potřeby se dorozumět, ne kvůli přesvědčení. On ví, že žádné ego nemá – ale slovo „Já“ musí používat, protože by se zákonitě vůbec nedorozuměl s ostatními. Už tak je komunikace dost těžká! Kdybychom přestali používat slovo „Já“, bylo by to ještě mnohem horší. Je to vlastně vnucený nástroj. A když víte, že je to jen nástroj – užitečný a většinou používaný, ale ne životně důležitý – pak už pro vás nebude představovat problém.

Tělo patří zemi, vy patříte nebi.

Tělo je hmotné, vy jste součástí jsoucna.

Tělo je hrubá síla, a to vy nejste.

Existence těla je ohraničena – narodí se a zemře; vy se nikdy nezrodíte a nikdy nezemřete. Víte to sami, je to ukryté ve vás, je to totiž zkušenost, ne víra.

Víra je poháněná strachem. Rádi byste věřili, že jste nesmrtelní, ale víra je pořád jen víra; náhražka, namalovaná zvenčí na fasádě. Zkušenost, to je něco úplně jiného: pochází z vašeho nitra, je vaše. Jakmile si to uvědomíte, nic už vámi neotřese, vaši zkušenost už nic nezničí. Může proti vám stát celý svět, ale vy víte, že jste samostatný. Celý svět může říkat, že žádná duše neexistuje, ale vy budete vědět, že ano. Celý svět může tvrdit, že Bůh neexistuje, ale vy se tomu budete jen smát – protože ze zkušenosti víte něco jiného a vaše zkušenost je zcela jasná.

2. Přítel, ne nepřítel

Smrt je nevyhnutelná. Musí tomu tak být, protože je to zdroj – přišli jste odtud a zase se tam vrátíte. Život je jen mezera v nicotě, je to let ptáka z jednoho břehu nebytí na druhý.

Pokud je smrt naším osudem – a to opravdu je – pak náš život je určen k přípravě na naplnění tohoto osudu, je to

cvičení, které nás má připravit na smrt – musíme se vycvičit v tom, jak zemřít správně, jak zemřít úplně a navždy. Po celý život se máme učit, jak správně zemřít. Ale v průběhu věků se do mysli lidí vetřela zcela mylná představa, že smrt je naším nepřítelem. Tento omyl je zdrojem všech potíží, je zdrojem odklonu lidstva od věčného zákona, od *tao*. Jak se to stalo? Je potřeba, abychom tomu porozuměli.

Člověk vidí ve smrti svého nepřítele, jako by tu smrt byla kvůli tomu, aby zničila život, jako by se smrt snažila život úplně potříit. Je jasné, že za takové situace se ze života stává boj o přežití, boj se smrtí. Tím ale bojujete proti svému původu, proti svému osudu, bojujete proti něčemu, co se beztak stane. Celý ten boj je úplně nesmyslný, protože smrti se vyhnout nelze.

Kdyby to bylo něco vnějšího, možná byste se tomu mohli vyhnout, ale smrt máte uvnitř. Nosíte ji v sobě od okamžiku, kdy jste se narodili. Začali jste umírat už s prvním nadechnutím. Je mylné prohlašovat, že smrt přijde na konci života, protože s vámi byla už od začátku. Je vaší součástí, nalézá se ve vašem nejhlubším jádru, roste s vámi a jednoho dne dojde vrcholu a vykvete. Den smrti není dnem, kdy si pro vás smrt přijde. Tento den je vyvrchohlením smrti. Smrt s vámi byla celou dobu a teď dospěla k vrcholu; a jakmile jednou dosáhnete vrcholu, vrátíte tam, odkud pocházíte.

Člověk ale ke smrti pojal úplně mylný postoj a tento postoj je příčinou boje, násilného zápasu se smrtí. Člověk, jenž si myslí, že smrt ničí život, se nikdy nemůže zbavit násilného postoje vůči smrti. Je to nemožné. Člověk, který považuje smrt za nepřítele, se nikdy neuvolní, nikdy se nebude cítit bezpečně. Jak se můžete uvolnit, když víte, že na vás všude číhá nepřítel? Vyskočí na vás zpoza rohu a zničí vás. Neustále na vás leží stín smrti. Smrt vás může zaskočit každým okamžikem. Jak byste mohli relaxovat, když na vás číhá smrt? Nepřítel vám nedovolí se uvolnit.

Odtud pochází všechen stres, všechna úzkost a všechno lidské trápení. Čím více se snažíte se smrtí bojovat, tím více budete sužováni napětím, tomu se nevyhnete. Přirozeně to spolu souvisí. Když bojujete se smrtí, nemůžete vyhrát. Jak se můžete radovat ze života, který skončí porážkou? Víte, že ať se snažíte jakkoliv, proti smrti vám nic nepomůže. Hluboko uvnitř jste si jistí jednou jedinou věcí, a tou je jistota smrti. Všechno ostatní v životě je krajně nejisté, ale smrt je nevyhnutelná. Jedinou jistotou je smrt, a přitom právě tuto jistotu považujete za nepřítele. Jak vůbec někdy můžete mít klid, když bojujete s jedinou jistotou v životě a spoléháte se naopak na nejistoty? Jak se můžete uvolnit, jak si můžete v klidu užívat života? Nemožné.

Lidé za mnou chodí a říkají mi, že by se chtěli uvolnit, chtěli by žít v klidu, chtěli by se na světě cítit jako v bezpečném domově, chtěli by relaxovat. Ale když jim pohlédnu do očí, vidím v nich strach ze smrti. Možná se snaží uvolnit, aby se jim lépe bojovalo se smrtí, možná chtějí sebrat síly, aby byli silnější. Ale když na vás smrt číhá na každém rohu, jak se můžete uvolnit, jak se můžete cítit klidně, mírumilovně a bezpečně, jako doma? Pokud je smrt nepřítelem, stává se nepřítelem i život. Každý okamžik a každá kout je pak naplněn stínem; pořád a ze všech směrů se ozývá smrt. Život je nepřítel a vy s ním neustále bojujete.

Mysl západního člověka je stavěná k boji o přežití. Říkají „přežije jen ten nejlepší“ a „život je boj“. Proč je život boj? Je to boj, protože berou smrt jako nepřítele. Jakmile pochopíte, že smrt není nepřítelem života, ale jeho součástí – podstatnou součástí, která nemůže být nikdy oddělena – jakmile pochopíte, že smrt není nepřítel, ale přítel, pak se váš život dočista změní. Vy se změníte, změní se váš pohled na svět. Najednou už nepotřebujete bojovat, s nikým neválčíte, můžete se uvolnit, můžete se cítit bezpečně a jako doma. Život pro vás bude přítelem teprve tehdy, až se vašim přítelem stane smrt. Může to vypadat paradoxně, ale jen na první pohled. Pokud je smrt nepřítelem, pak hluboko uvnitř je život také nepřítelem, protože vede ke smrti.

Každý život vede ke smrti – život chudáka i boháče, úspěšný život i život plný proher, život moudrého i nevzdělaného člověka, život hříšníka i život světce. Všechny životy, ať už jsou jakékoli, vedou ke smrti. Jak můžete milovat život, když nenávidíte smrt? Vaše láska není ničím jiným než projevem majetnictví, není to nic jiného než lpění na životě. Ve snaze bránit se smrti lnete k životu a přitom právě život vás každým dnem posouvá blíže ke smrti. Jsme odsouzeni ke zkáze a k neúspěchu jsou odsouzeni i všechny naše snahy uniknout smrti. Úzkost narůstá, otfásá celým vašim bytím. Celý život se třesete strachy, až z toho dočista zešílíte a necháte se ovládnout násilím.

Na Západě je mnohem více šílených lidí než na Východě. Důvod je zcela jasný. Západ staví smrt do opozice proti životu, zatímco na Východě k ní mají zcela jiný postoj – život a smrt jsou jedno, jsou součástí téhož fenoménu. Jakmile přijmete smrt, přijmete i mnoho dalších věcí v životě. Vlastně, když přijmete smrt jako součást života, spřátelíte se i se všemi ostatními nepřáteli, protože z vaší mysli mizí nejpodstatnější rozpolcenost, roztržka mezi životem a smrtí, rozdíl mezi bytím a nebytím. Když je vyléčena základní rozpolcenost, všechny ostatní rozpory zmizí, rozplynou se. Náhle se ocitnete z bouře zpět doma – oči se pročistí, mlha se zvedne, vnímání bude absolutně čisté a tma se rozplyne.

Ale proč, proč se tohle na Západě stalo? A na Východě k tomu už dochází také, protože Východ se každým dnem kloní blíže a blíže k Západu. V přístupu ke vzdělání a k vědám už Východ není čistě východní, je kontaminovaný Západem. Východ už je také čím dál úzkostnější, bojí se. Všimli jste si, že na Západě se mnohem více řídí časem než na Východě? Pokud se na Východě setkáte s dochvilností a ohledy na čas, bude to spíše v kulturnějších, vzdělanějších částech. Když se podíváte na venkov, o čase tam nikdo nemá ani ponětí. Když se bojíte smrti, máte málo času. Je tolik věcí, které ještě musíte udělat, a máte tak málo času! Uvědomujete si každou vteřinu. Život utíká, a tak žijete

v napětí, pořád někam spěcháte, děláte spoustu věcí, snažíte si všechno užít, běháte z místa na místo, od jedné zábavy k druhé – a neužijete si vůbec nic, protože vám tak moc záleží na čase.

Na Východě se lidé tak nehoní za časem, protože přijali život. Možná to nevíte, ale v Indii máme stejný výraz pro smrt i pro čas. Smrt se řekne „kal“ a čas se také řekne „kal“. Kal znamená čas a znamená to také smrt. Používat stejný výraz pro oba úkazy je velice výstižné, ukazuje to značnou míru porozumění. Čas znamená smrt, smrt znamená čas; čím více budete myslet na smrt, tím více si budete uvědomovat, kolik máte času; čím méně se trápíte smrtí, tím méně jste nervózní kvůli nedostatku času. Nemusíte se kvůli času vůbec trápit. Pokud jste do svého života přijali smrt, úzkost z nedostatku času zcela zmizí. Proč se lidé na Západě, a teď už často i na Východě, tolik trápí kvůli smrti? Tolik, že si vůbec neužijí život?

Ve svém vlastním světě, kde je smrt velká neznámá, jsou kameny mnohem šťastnější než lidé. Stromy, jež nemají o smrti ani ponětí, žijí na rozdíl od lidí v blaženosti. Ne že by nezemřely, ale nevědí o tom, že zemrou. Zvířata jsou šťastná, ptáci vesele zpívají, všichni tvorové oslavují a žijí v blažené nevědomosti, nevědí o smrti. Pouze člověk si je vědom smrti, a to je zdroj všech ostatních problémů; to je základní rozpor, od něhož se vše odvíjí.

Rozhodně by tomu tak být nemělo, protože člověk je nejvyš v žebříčku, je nejvyvinutější, přece stojí na vrcholu vývoje – tak proč by zrovna člověk měl být tak vystresovaný a nešťastný? Když stoupáte na vrchol, zároveň se prohlubuje propast pod vámi. Nejvyšší vrchol může existovat pouze vedle nejhlubší propasti. Kameny nejsou nešťastné, nemají strach z propasti, protože jsou šťastné i na rovině, mezi ostatními. Člověk je na vrcholu, vyrostl, ale právě kvůli tomuto růstu se také ocitl nad propastí. Propast je součástí výšky, jedna bez druhé se neobejdou. Podíváte se dolů a udělá se vám špatně, podíváte se dolů a přepadne

vás strach. Propast je součástí vrcholu a vrchol se neobejde bez hlubiny pod ním, jsou jedno. Ale když se člověk, stojící na vrcholu, podívá dolů, udělá se mu špatně, ochromí ho závrať, bojí se, je vyděšený.

Člověk si uvědomuje, že zemře – a to je zdroj všech potíží.

Vědomí je dvousečná zbraň; když si nedáte pozor, ublíží vám. Může vám dopřát takové stavy štěstí, jaké jsou ostatním tvorům zapovězeny, ale může vás také uvrhnout do nejhoršího představitelného zoufalství. Člověk má na vybranou; tím, že disponuje vědomím, se před ním otevírají dvě cesty.

Vědomí může být požehnáním, ale může být také prokletím. Každé požehnání provází i neštěstí, záleží na vás, jak se k tomu postavíte. Vysvětlím vám to, abyste tuto sůtru lépe pochopili.

Člověk disponuje vědomím. Jakmile se probudí jeho vědomí, člověk si uvědomí, že jednou přijde konec – že jednou zemře. Uvědomuje si zítřek, uvědomuje si běh času – a dříve nebo později si uvědomí, že se blíží konec. Čím více si to uvědomuje, tím větší problém pro něj představuje smrt, až nakonec nemyslí na nic jiného. Jak se tomu vyhnout? Tento způsob užívání vědomí je špatný. Je to, jako byste dítěti dali dalekohled a ono by nevědělo, jak jej použít. Nejspíš se do něj podívá opačným koncem.

Vědomí je dalekohled, ale možná ho používáte z opačného konce. A přitom dívat se do něj z druhé strany má své výhody – a z toho plynou problémy. Skrz špatný konec dalekohledu vidíte, čeho všeho můžete dosáhnout. Člověk, který si je vědom svého času, má jisté výhody oproti člověku, jenž si svého času vědom není. Lidé, kteří si uvědomují, že zemřou, mohou dosáhnout mnohého oproti lidem, již si to neuvědomují. Proto se na Západě hromadí bohatství, zatímco Východ je chudý. Když se netrápíte tím, že jednou zemřete, proč byste se namáhali shromažďováním pokladů?